

مقاله پژوهشی - فصلنامه علمی رهیافت انقلاب اسلامی

سال نوزدهم، شماره ۷۰، بهار ۱۴۰۴
صفحه ۲۸ تا ۵۳

نقش آفرینی حزب در نظام سیاستگذاری جمهوری اسلامی ایران

دانشجوی دوره دکتری تخصصی سیاستگذاری عمومی، واحد تهران جنوب،
دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

مهدی صولی

استادیار علوم سیاسی، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، تهران، ایران

سعید نریمان*

دانشیار گروه علوم سیاسی و روابط بین الملل، واحد تهران جنوب،
دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

گارنیه کشیشیان سیرکی

استادیار گروه علوم سیاسی و روابط بین الملل، واحد تهران جنوب،
دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

حسن خداوردی

چکیده

از منظر تاریخی موضوع انتخابات و حزب از دستاوردهای دولت مدرن بوده و با تکوین نهضت مشروطه وارد ادبیات حکمرانی در ایران شده است؛ اما از همان بدو ورود، مسأله حزب و نسبت آن با حکمرانی و نظام سیاستگذاری همواره با چالش مواجه بوده است به گونه ای که با استقرار جمهوری اسلامی ایران نیز، از میزان ابهام آن کاسته نشده است، در این مقاله تلاش شده است تا مسأله فقدان ارتباط نهادی و نظام مند میان حزب با نظام سیاستگذاری در جمهوری اسلامی ایران بررسی شود. در این راستا به دنبال پاسخ به این سؤال هستیم که نقش احزاب و نظام حزب در نظام سیاستگذاری ایران چگونه است؟ چارچوب نظری این مقاله نیز، یک تحلیل نهادی است که تلاش کرده تا اثر شبکه نهاد حزب بر شبکه نهاد سیاستگذاری را بررسی کند. مسیر این مقاله، مطالعه یک رابطه بوده و اکتشافی است و مبتنی بر تحلیل علی نیست. نتیجه ای که در مسیر پاسخ به سؤال تحقیق به آن رسیدیم این است که در فقدان حکمرانی حزبی، فرایندهای جایگزین برای نقش آفرینی احزاب در نظام سیاستگذاری ایران شامل بسترسازی اجتماعی و گفتمان سازی است که می تواند فقدان اصالت حزبی، انفعالی بودن احزاب، باورهای منفی و فقدان کارایی احزاب و مشروعیت آن ها را از طریق انتخابات به دلیل همبستگی ملی و خنثی سازی توطئه ها جبران نماید.

کلیدواژه: احزاب، نظام سیاستگذاری، جمهوری اسلامی ایران، انتخابات و نهادگرایی.

* نویسنده مسئول: saeednariman@gmail.com

تاریخ تایید: ۱۴۰۳/۱۲/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۲۲

The Islamic Revolution Approach Quarterly

Vol. 19, No.70, Spring 2025, P 28-53

rahyaftjournal.ir

The Role of Political Parties in the Policy-Making System of the Islamic Republic of Iran

Mahdi Soli

Ph.D. student in Public Policy. South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Saeed Nariman *

Assistant Professor of Political Science. Secretariat of the Supreme Council of the Cultural Revolution, Tehran, Iran

Garnie Keshishian Sirki

Associate Professor, Department of Political Science and International Relations, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Hassan Khodaverdy

Assistant Professor, Department of Political Science and International Relations, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Abstract

The issue of political parties and their relationship with elections, as well as the role of both in the realm of policy-making in the Islamic Republic of Iran, is a topic that has been less explored as an interconnected system. Since the beginning of the Constitutional Revolution in 1906, when the subjects of elections and parliament were introduced as two essential pillars of democracy from the West into Iranian political literature, the issue of political parties and their relation to governance has always faced challenges. This article aims to examine the lack of institutional and systematic connection between political parties and the policy-making system in the Islamic Republic

---

* Corresponding Author: saeednariman@gmail.com

How to Cite: Solei, M., Nariman, S., Keshishian Sirki, G., Khodaverdy, H. (2025). The Role of Political Parties in the Policy-Making System of the Islamic Republic of Iran, *The Islamic Revolution Approach Quarterly*, 19(70), 28-53.

Received: 03/15/2024

Accepted: 09/15/2024

of Iran. In this context, we seek to answer the question: What is the role of political parties and the party system in Iran's policy-making? The theoretical framework of this article is an institutional analysis that attempts to examine the impact of the political party institution on the policy-making institution. The course of this article is exploratory and focuses on the study of a relationship, rather than causal analysis. The conclusion we reached in response to the research question is that in the absence of party governance, alternative processes for the role of parties in Iran's policy-making include social groundwork and discourse creation, which can compensate for the lack of party authenticity, the passivity of parties, negative beliefs, and their inefficiency and legitimacy through elections due to national solidarity and the neutralization of conspiracies.

Keywords: Parties, System, Policy-Making, Iran, Elections.

Introduction and Problem Statement

The policy-making system in the Islamic Republic of Iran, compared to many modern governance models, has not had a direct connection with political parties and has primarily been based on appointive, non-partisan, and sometimes personality-driven structures. In contrast, in many countries, political parties are not only the driving force behind political participation but also serve as mechanisms for transferring public demands to the decision-making level. This article, with an exploratory and institutional perspective, examines the role and status of political parties in the country's policy-making structure and seeks to portray a realistic image of the influence and performance of parties in the policy production process in the Islamic Republic of Iran. The central question of the article is: In the absence of party governance, what alternative processes have taken the place of the role of parties in policy-making in Iran?

Research Methodology

The research method is qualitative, based on thematic analysis of in-depth interviews with 45 activists, elites, and political decision-makers. Using theoretical sampling and analyzing data from the interviews, three stages of coding (open, axial, and selective) were conducted, through which key themes were extracted. This research is considered applicable in terms of purpose and cross-sectional in terms of time, and it seeks to achieve a deeper understanding of the state of

political parties and policy-making in Iran based on institutional analysis.

Theoretical Framework

The article is based on the institutionalism approach, a theoretical stream that emphasizes the stability and impact of institutional structures on political behavior. According to this view, institutions determine the rules of the political game and shape behaviors even in the absence of individual will. In Iran, non-partisan institutional traditions, appointive structures, and ambiguous legislation regarding parties have kept political parties on the periphery of policy-making. New Institutionalism is employed in this article to analyze the interaction between the political party institution and policy-making structures.

Findings

Question 1: In the absence of party governance, what are the alternative processes?

Analysis of interviews revealed that two processes, “shared discourse creation” and “social groundwork,” have been identified as alternative pathways to fill the gap left by the formal activities of parties. Interviewees believe that through media, universities, cultural and social institutions, as well as informal elites, public discourses have emerged that in some way fulfill the traditional role of parties in mobilizing public opinion and directing political demands.

Question 2: What is the nature of the policy-making system in the Islamic Republic of Iran?

Six main themes were extracted from the analysis:

1. Lack of party authenticity (formal presence of parties, lack of internal cohesion)
  2. Incompatibility of parties with the velayat structure
  3. Passivity of parties (functional weakness, lack of authority)
  4. Negative social beliefs about parties
  5. Lack of effectiveness of parties in the policy-making mechanism
  6. Legitimacy issue: Some parties are only recognized formally, yet they lack legal authority and a defined institutional status.
- In general, policy-making in Iran is more influenced by appointive institutions such as the Guardian Council,

Expediency Discernment Council, and leadership, and parties generally play a marginal, reactive, and non-structural role.

Question 3: What is the status and role of parties in the Islamic Republic of Iran?

Three key themes were identified:

1. Inefficient management (lack of planning, absence of a clear functional and executive framework)
  2. Relative dynamism (cultural intermediary role, public mobilization, connecting the people and the government)
  3. Authoritarianism within parties (dominance of personality-driven leadership, rent-seeking, lack of internal democracy)
- Iranian parties not only lack sufficient legal structures, but their formal role is often enhanced during election seasons and then recedes to the periphery. This situation has prevented parties from playing a stable and effective role in the policy-making structure.

Question 4: What is the role of elections in linking parties and policy-making?

Parties in Iran become active only during election periods. Analyses indicate that parties have been able to play two limited roles through elections:

1. Creating national solidarity: through public mobilization, forming coalitions, and public participation.
2. Neutralizing conspiracies: by presenting a united front of the Iranian political community, even if there is no real party function.

However, elections in Iran are more based on individuals and lists associated with political currents rather than being based on party competition. This has prevented elections from leading to a structural party system.

Conclusion and Recommendations

The results indicate that in the absence of party governance, the role of parties in policy-making has become very limited and symbolic. The main problems include the lack of a legal link between the law of parties and the election law, the weakness of supportive institutions, the absence of institutional incentives for healthy party competition,

and a security-oriented view of political activity.

The article's recommendations for reforming this situation include:

- Enacting effective laws for the presence of parties in official policy-making institutions;
- Developing policies to enhance interaction between the electoral system and the party system;
- Providing financial and media incentives for active parties;
- Reforming party laws to strengthen their oversight, expert, and transitional roles in the decision-making process.

مقدمه

نظام سیاستگذاری در حکمرانی نوین در امتداد نظام تحزب شکل می‌گیرد و در عمل می‌توانیم از واژه حکمرانی حزبی استفاده کنیم. هر چند که از منظر تاریخی موضوع انتخابات و تحزب از دستاوردهای دولت مدرن بوده و با تکوین نهضت مشروطه وارد ادبیات حکمرانی در ایران شده است؛ اما از همان بدو ورود، مسأله حزب و نسبت آن با حکمروایی و نظام سیاستگذاری همواره با چالش مواجه بوده است به گونه‌ای که با استقرار جمهوری اسلامی ایران نیز، نه فقط از میزان ابهام آن کاسته نشده است، بلکه مستمر بر تعارض عملی و اعوجاج نظری و مفهومی آن افزوده شده است. لذا تلاش برای تبیین پهنا و ژرفای واقعی وضعیت ناهمگونی و ناهم راهی و یا وضعیت هم پیوندی و هم بستگی میان نظام تحزب و نظام سیاست گذاری در دوران جمهوری اسلامی ایران از ابعاد مهم این مقاله است. چراکه همچنان مقوله حزب و فعالیت حزبی از پرمناقشه ترین مسائل سیاسی ایران به شمار می‌آید.

احزاب در شرایط عدم حاکمیت حکمرانی حزبی رشد نمی‌کنند و حکمرانی حزبی هنوز نه تنها در نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران بلکه در جامعه ایرانی هم پذیرفته شده و رایج نیست. اهمیت پرداختن به این موضوع از این جا سرچشمه می‌گیرد که اگر به لحاظ نظم واره های نهادی، رابطه حزب با انتخابات قطع بشود و یا این رابطه در سطح ارتباط صوری و شکلی تعریف شده و ارتباط معناداری وجود نداشته باشد، تحزب دچار زوال معنایی شده و در سرانجام، مردم سالاری آن جامعه به سمت هیجان های پوپولیستی و یا الگوهای تشریفاتی از دموکراسی سوق پیدا می‌کند که انتخابات را به رفتاری زینتی برای نظام سیاسی تبدیل کرده و موجب فروکاست جایگاه و میزان اثربخشی انتخابات در نظام سیاست گذاری عمومی می‌شود. در زمینه عدم نهادینه شدن تحزب در ایران تا کنون پژوهش های مختلفی در خصوص زمینه ها، فرهنگ سیاسی، سیر تاریخی احزاب و یا جامعه شناسی سیاسی انجام شده است، اما تا کنون ارزیابی دقیقی از میزان نقش آفرینی و تاثیرگذاری احزاب بر نظام سیاست گذاری جمهوری اسلامی ایران صورت نگرفته است. در سایر پژوهش ها پرداختن به نهاد تحزب از منظر انتخابات، نظام سیاسی، نظام اجتماعی و .. بوده است که موضوعاتی مانند عضو گیری، سیاست پذیری، جابه جایی قدرت، مشارکت و تأمین مالی را شامل می‌شود. نوآوری این مقاله این است که به نهاد تحزب را از منظر نظام سیاستی و سیاستگذاری می‌پردازیم. در واقع نقش احزاب و رابطه ی آن با نظام سیاستگذاری پرداخته می‌شود.

روش تحقیق

از آنجاکه این مقاله به دنبال شناسایی نقش احزاب و نظام تحزب در نظام سیاستگذاری ایران است می‌توان این مقاله را کاربردی دانست. تحقیقات کاربردی برای توسعه دانش

کاربردی در یک زمینه خاص است (سرمد و همکاران، ۱۳۹۳). به لحاظ هدف این مقاله در زمره پژوهش‌های اکتشافی قرار دارد چراکه باهدف ایجاد یک تصویر کلی از نقش احزاب و نظام تحزب در نظام سیاستگذاری ایران، ماهیت نظام سیاستگذاری، جایگاه و نقش احزاب و نظام تحزب در جمهوری اسلامی ایران و نقش انتخابات برای ارتباط بین نظام تحزب و نظام سیاستگذاری انجام شده است. این پژوهش از نظر زمانی نیز با توجه به ماهیت آن و نحوه گردآوری داده‌ها جزو پژوهش‌های مقطعی است. در این مقاله از رویکرد تحقیق کیفی^۲ استفاده شده است. به منظور انجام مقاله ابتدا سوابق پژوهش‌های قبلی مطالعه گردید تا شناختی از وضع موجود حاصل آید. در این مطالعات مدل‌ها و چارچوب‌های موجود بررسی شد. سپس از طریق مصاحبه با ۴۵ نفر از صاحب‌نظران و متخصصان این حوزه نظرات آن‌ها در مورد سیاستگذاری و نقش احزاب در سیاستگذاری در ایران دریافت شد، اما به دلیل همپوشانی برخی مصاحبه‌ها با یکدیگر ۱۰ مورد از مصاحبه‌ها کدگذاری شده و با به کارگیری تحلیل تماتیک^۳ در مورد مصاحبه‌ها، الگوی اولیه مولفه‌های لازم برای سیاستگذاری در ایران، جایگاه و نقش احزاب و نظام تحزب در جمهوری اسلامی ایران و نقش انتخابات به دست آمد. اعضای نمونه که در تحقیقات کیفی مشارکت‌کنندگان نامیده می‌شوند بر اساس نمونه‌گیری نظری^۴ و طی چند مرحله انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌های این بخش یک پروتکل مصاحبه با پرسشنامه باز پاسخ طراحی شد که سؤالات مربوطه از مشارکت‌کنندگان پرسیده و داده‌های موردنظر جمع‌آوری گردید.

مصاحبه شونده‌ها

تعداد	سمت‌های مصاحبه شونده‌ها
۲ نفر	معاون رئیس جمهور
۱ نفر	رئیس کمیسیون ماده ۱۰ احزاب
۳ نفر	رئیس خانه احزاب
۲ نفر	نماینده/مشاور مقام معظم رهبری
۲ نفر	استاندار
۳ نفر	مقام ارشد امنیتی
۱ نفر	معاون سیاسی وزیر کشور

1 Exploratory Studies

2 Qualitative Methods

3 Thematic Analysis

4. Theoretical Sampling

۶ نفر	دبیران کل احزاب
۴ نفر	نایب رئیس مجلس
۱ نفر	رئیس فراکسیون پارلمانی
۶ نفر	اساتید دانشگاه
۱ نفر	وزیر کشور
۲ نفر	رئیس مجلس
۴ نفر	وزیر
۳ نفر	رئیس نهاد ریاست جمهور
۱ نفر	رئیس دفتر ریاست جمهور
۲ نفر	رئیس کمیسیون های مجمع تشخیص مصلحت نظام

چارچوب نظری

در راستای بررسی چارچوب نظری ابتدا لازم است به تعریف نظام حزبی و کارکردهای آن پردازیم. مفهوم نظام حزبی توسط محققان اروپایی که ایالات متحده را مطالعه می کردند، به ویژه جیمز بریس، جیوانی سارتوری و مویزی اوستروگورسکی، آغاز شد و برای پوشش سایر دموکراسی ها گسترش یافته است. (Golosov, 2010: 180) نظام های حزبی را می توان با درجه چندپارگی سیاسی، تناسب نسبت کرسی به آرا و موانع ورود به رقابت سیاسی متمایز کرد. سه نوع نظام حزبی وجود دارد: نظام تک حزبی، نظام دو حزبی و نظام چند حزبی (Tullock, 1965: 460).

نظام حزبی اشاره به حکومت هایی دارد که در کشورهای دموکراتیک بر اساس احزاب سیاسی تشکیل می شوند. در این حکومت ها احزاب سیاسی در قدرت با پایگاه حمایت مردمی امکان کنترل دولت و ایجاد مکانیسم های داخلی برای کنترل و مصرف بودجه را دارا می باشند و فقط احزاب می توانند حکومت را در اختیار بگیرند و جامعه دارای حکومت انحصاری توسط حزب های جامعه است (هاشمی، ۱۳۸۹: ۵).

نظام حزبی سه کارکرد اصلی دارد: اول، ابزاری برای سازماندهی انتخابات فراهم می کند. دولت نماینده بر این واقعیت ساده استوار است که شهروندان عادی نه به اندازه کافی علاقه مند و نه آگاه هستند که در مورد مسائل پیچیده سیاست عمومی تصمیم بگیرند، اگرچه قادر به ابراز نظرات خود در مورد خطوط کلی سیاست هستند. برای اینکه به شهروندان فرصت داده شود تا نظرات خود را در مورد اداره امور عمومی اعمال کنند، به نوعی نهاد نیاز است تا گزینه های موجود برای جامعه را تعریف کند، برای رأی دهندگان روشن کند که چه چیزی در انتخاب بین این گزینه ها دخیل است و آنها را به انتخاب تشویق کند. احزاب هستند که این وظایف را انجام می دهند. این وظایف در انواع سیستم های حزبی انجام می شود، اما احتمالاً در

سیستم‌های دو حزبی کارآمدترین عملکرد را دارند. دومین عملکرد اصلی سیستم حزبی این است که دولتی قوی و مسئول ایجاد می‌کند. این کار را با تمرکز قدرت زیاد در دست کابینه و با اطمینان از اینکه کابینه به افکار عمومی حساس است، انجام می‌دهد. کابینه از قدرت زیادی برخوردار است زیرا اساساً کمیته‌ای از حزب اکثریت در پارلمان است. تا زمانی که به خواسته‌های هواداران حزب خود در پارلمان پاسخگو باشد، می‌تواند بدون ترس از شکست پارلمانی، سیاست‌های روشن و منسجمی را تدوین کند که پارلمان آن را به شکل قانون تصویب می‌کند. سومین کارکرد اصلی سیستم حزبی این است که توافق نزدیک‌تر در جامعه را در مورد مسائل مهم ترویج می‌دهد. احزاب چارچوبی از احساسات و منطق را فراهم می‌کنند که در آن افراد و گروه‌ها احساس می‌کنند بخشی از جامعه هستند و می‌توانند تغییرات بزرگی را در سازمان اجتماعی و اقتصادی جامعه بپذیرند. سیستم دو حزبی از این نظر بسیار مؤثر است (Robinson, 2025: 15-17).

این سه کارکرد اصلی نظام حزبی، آن را به ابزاری بسیار کارآمد برای تضمین کنترل مردمی بر رهبران سیاسی تبدیل می‌کند. با این حال، احتمالاً هنوز هم می‌توان در عملکرد نظام حزبی بهبودهایی ایجاد کرد. به عنوان مثال، می‌توان رویه‌های انتخاب احزاب را بهبود بخشید تا اطمینان حاصل شود که نامزدهای با صلاحیت بیشتری برای کرسی‌های امن نامزد می‌شوند. یکی دیگر از پیشرفت‌ها می‌تواند افزایش امکانات تحقیقاتی موجود برای احزاب باشد. این امر به ویژه برای حزب مخالف در تدوین برنامه انتخاباتی خود و در بررسی قوانین و مدیریت دولت مفید خواهد بود.

نظریه‌های سیاستگذاری شامل چند نظریه است که عبارت است از: نظریه سیستم‌ها، نظریه کارکردگرایی، نظریه چرخه سیاست، نظریه گروه، نظریه نخبگان، نظریه بازی‌ها و نظریه نهادی. که به دلیل اهمیت نظریه‌ی نهادی به عنوان مبانی نظری این تحقیق، از ذکر و توضیح سایر نظریه‌ها اجتناب کرده و تنها نظریه نهادی را به طور مفصل شرح می‌دهیم. رویکرد نهادی (یا نهادگرایی) برای درک توسعه سیاست به ویژه در زمینه‌های علوم سیاسی، اقتصاد و جامعه‌شناسی مهم است (Peters, 2000). نهادگرایی دارای مفروضه‌هایی است که عبارت است از:

۱- اهمیت نهادها

۲- اهمیت تاریخ

۳- پیچیدگی و پیش‌بینی‌ناپذیری

۴- اهمیت منافع غیرمادی (های، ۱۳۸۵: ۳۷).

رویکرد نهادی به معنای مجموع نظریه‌ها در حوزه سیاست تطبیقی و علوم سیاسی است که به نهادها در تعیین رفتارها و پیامدهای سیاسی اهمیت می‌دهند (Shalabi, 1999: 19). یکی

از دلایلی که نهادگرایی اهمیت دارد این است که تاکید می کند که ساختارها در حالی که افراد می آیند و می روند، دوام می آورند. موسسات رفتار افرادی را که در درون خود کار می کنند تغییر می دهند (بیشتر از اینکه افراد نهادها را تغییر دهند).

در سال‌های اخیر، شاخه‌ای از مطالعات سیاست‌گذاری به اصطلاح نهادگرایی جدید یا نئونهادگرایی را توسعه داده است، که به بررسی چگونگی شکل‌گیری قوانین نهادها برای تصمیم‌گیری، نتایج فرآیند سیاست‌گذاری را شکل می‌دهد (Smith & Larimer, 2017).

مطمناً یکی از کاربردهای عملی مدل نهادی در سیاستگذاری این است که اگر سیاست‌های تصویب شده یا نتایج آن سیاست‌ها را دوست ندارید، باید به دنبال تغییر قوانین فرآیند باشید. به عنوان مثال، هر حزب سیاسی ملی و احزاب در هر ایالت قوانینی را برای شرکت در انتخابات مقدماتی یا گروه‌های حزبی خود (بسته به ایالت) تنظیم می‌کنند. درک کامل این قوانین به کمپین‌ها اجازه می‌دهد در آن ایالت برنده شوند حتی اگر قوانین در ایالت مجاور بسیار متفاوت باشد. پس از هر مبارزه نامزدی ریاست جمهوری، بازنده‌ها برای تغییر قوانین به گونه‌ای مبارزه می‌کنند که دفعه بعد، نوع دیگری از نامزد انتخاب شود. در ویسکانسین، میشیگان و کارولینای شمالی، پس از باخت در انتخابات در سطح ایالت در سال‌های ۲۰۱۶ و ۲۰۱۸، جمهوری‌خواهان به دنبال تغییر قوانین به گونه‌ای بودند که دموکرات‌های پیروز در تغییر سیاست‌هایی که جمهوری‌خواهان تصویب کرده بودند، محروم شوند (Smith & Davey, 2018).

در تدوین یک سیاستگذاری عمومی که شامل (دولت)، (بازار) و (جامعه) می‌شود، سهامداران متعددی دخیل هستند. سه قوه دولت - قوه مقننه مجریه، و قوه قضاییه معماران اصلی سیاست‌های عمومی هستند. وزرای ارشد، سایر قانونگذاران منتخب، کارمندان دولت در تمام سطوح دولت، و کارشناسان حوزه (به عنوان مثال، از بهداشت، آموزش و حمل و نقل) سهم زیادی در مراحل مختلف چرخه سیاست دارند. آژانس‌های کمک‌کننده بزرگ که از اجرای برنامه حمایت می‌کنند، نقش اساسی در تصمیم‌گیری در مورد محل تخصیص بودجه ایفا می‌کنند. ذینفعان غیردولتی مانند سازمان‌های غیردولتی یا سازمان‌های جامعه مدنی که از اجرا و آموزش مردم از طریق کمپین‌های حمایتی حمایت می‌کنند، بازخوردهایی را نیز در مورد عملکرد خوب سیاست‌ها و برنامه‌ها ارائه می‌کنند. احزاب مخالف، گروه‌های مدافع، اتحادیه‌های سیاسی، محققان و روزنامه‌نگاران نیز برای شکل‌دهی، ارزیابی و حفظ سیاستگذاری عمومی حیاتی هستند. علاوه بر این، متخصصان از اکثر اقشار زندگی عمومی، از جمله رهبران تجاری، وکلا، تحلیلگران امنیتی، مشاوران، پیمانکاران دولتی، و متخصصان در

صنایعی مانند مخابرات، امور مالی، آموزش، انرژی و مراقبت‌های بهداشتی، همگی چیزهای معناداری برای مشارکت و تأثیرگذاری سیاست‌های عمومی دارند (ispp,2022).

خط مشی عمومی بر تصمیمات مهمی که معمولاً در پاسخ به یک موضوع خاص که مورد علاقه مردم است شکل می‌گیرد و راه حل‌هایی برای رسیدگی به مشکل ارائه می‌دهد، تأثیر می‌گذارد. بنابراین، عموم مردم نیز در تعیین مسیر سیاست‌های عمومی دخیل هستند.

سیستم‌های حزبی در ابعاد مختلف متفاوت است. تنوع در ثبات و قابل پیش بینی بودن سیستم حزبی در انتخابات دموکراتیک با مفهوم نهادینه سازی سیستم حزبی^۱ به تصویر کشیده شده است. جایی که نظام حزبی پایدار و قابل پیش بینی باشد، نهادینه می‌شود. از آنجایی که نظام‌های حزبی به صورت خطی توسعه نمی‌یابند، در برخی موارد این به معنای مطالعه نهادینه‌زدایی است. زمانی که نهاد زدایی به طور ناگهانی اتفاق می‌افتد، به آن فروپاشی نظام حزبی یا فروپاشی حزب می‌گویند. (Mainwaring and others, 2020)

سطح نهادینه شدن نظام حزبی باید به طور قابل توجهی بر سیاست گذاری تأثیر بگذارد. سیستم‌های ضعیف نهادینه شده، که با پیوندهای سست با گروه‌های اجتماعی، سطوح نوسانات بالاتر و سازمان‌های داخلی ضعیف مشخص می‌شوند، باید منجر به کاهش کالاهای عمومی، اما هزینه‌های بیشتر برای کالاهای محلی شود. در مقابل، سیستم‌های نهادینه‌تر باید منجر به هزینه‌های بیشتر کالاهای عمومی شود، زیرا این سیستم‌ها سعی می‌کنند برای بخش‌های وسیع‌تری از جمعیت جذاب باشند. (Robbins,2010: 233) احزاب بومی دموکراسی هستند. با این حال تعداد، درجه نهادینه شدن و ساختار آنها از قاره ای به قاره دیگر و از کشوری به کشور دیگر بسیار متفاوت است. اندازه یک نظام حزبی و دامنه آن پیامدهای هنجاری عمیقی دارد. اگر احزاب ترجیحات، نظرات و منافع حوزه‌های انتخابیه را به دولت منتقل کنند، آنگاه بیان منافع اجتماعی یا سرکوب آنها از طریق سیستم حزبی به شدت بر کیفیت دموکراسی تأثیر می‌گذارد.

بررسی نقش احزاب و نظام حزب در نظام سیاستگذاری ایران

فلسفه احزاب حکومتی در ایران تسخیر قدرت است و تداوم و عملکرد مؤثر این احزاب معمولاً از عمر حکومت فراتر نمی‌رود. برخلاف قاعده معمول در کشورهای پیشرفته، احزاب پشتوانه دولت نیستند، بلکه این دولت است که با حمایت مادی و معنوی برای هدف فوری حمایت از مجلس با قوه مجریه به حزب جان می‌بخشد. و حزب نیز بیشتر در عنوان مجری

^۱- PSI

برنامه های دولت شناخته می شود نه کانالی مستقل برای رساندن درخواست ها و پیام های مردم به دولت.

در مورد نتایج این احزاب باید گفت که با روی کار آمدن دولت جدید کمک های دولت قبل فساد محسوب می شود و این موضوع حزب را به انحلال می کشاند. بنابراین به نظر می رسد که نمی توان این احزاب را عامل توسعه سیاسی دانست. در واقع، احزاب دولت با تمرکز قدرت در دستان خود، فرصت های برابر و امکانات برابر و فرصت طلب قدرت را از دیگر جنبش ها و گروه های اصیل سیاسی سلب کرده و از گردش واقعی قدرت جلوگیری می کنند. در واقع ضعف ثبات و نهادینه شدن سازمان و همچنین عدم رقابت جدی سیاسی دو مشکلی است که گریبان حزب را در نظام های شبه دموکراتیک می گیرد (پیروز، ۱۳۹۷: ۳۴).

اصل ۲۶ ام قانون اساسی در جمهوری اسلامی ایران فعالیت حزبی و تشکیلاتی را رسماً به رسمیت شناخته است و بدون شک مشروعیت احزاب را صریحاً تضمین کرده است، اما برخلاف ظاهر این اصل قانونی، این امکان برای قانونگذار وجود دارد که احزاب سیاسی را به عنوان انجمنی علیه نهادهای دولتی تعریف کرده و آنها را در چارچوب آزادی های اساسی و به عنوان انجمنی داوطلبانه علیه دولت قرار دهد (Nurdlund, 2008: 293).

علاوه بر قانون اساسی، در قوانین عادی نیز مسئله احزاب و امکان آزادی فعالیت آن ها مطرح شده است؛ طرح قانونی احزاب در ۱۸ تیر ۱۳۶۰ به تصویب رسید که ماده ی ۱ آن حزب را جمعیت، انجمن، سازمان سیاسی و تشکیلاتی می داند که دارای مرام نامه و اساس نامه بوده و توسط یک گروه اشخاص حقیقی معتقد به آرمان ها و مشی سیاسی معین تأسیس شده و اهداف، برنامه ها و رفتار آن به صورتی به اصول اداره ی کشور و خط مشی کلی نظام جمهوری اسلامی ایران مربوط میشود. (اعمایی و رضایی، ۱۳۹۸: ۲۷).

یکی از ایرادات این قانون و به ویژه ماده یک آن، ایجاد آمیختگی قانونی بین احزاب سیاسی و انجمن های صنفی، جوامع و اقلیت های دینی است. با توجه به این شرایط، این قانون تعریف دقیقی از احزاب جدا از سایر سازمان های مشابه ارائه نکرده است. به نظر می رسد این نوع گروه بندی در قانون تقلیل گرایانه است. در راستای رفع این نقص و به منظور تفکیک احزاب سیاسی از انجمن های صنفی، هیئت وزیران در مرداد ۱۳۶۵ آیین نامه اجرایی «واحد های صنفی موضوع قانون فعالیت احزاب» را تصویب کرد تا انجمن های صنفی را از تشکل های سیاسی جدا کند. ماده هفت این آیین نامه تأکید می کند: «انجمن ها و اتحادیه های صنفی حق فعالیت سیاسی و یا وابستگی به احزاب و گروه های سیاسی به نام انجمن و اتحادیه ندارند». به علاوه، این قانون هدف اصلی حزب سیاسی مبنی

بر «مشارکت و کسب قدرت سیاسی» را تصریح نکرده است، به جای آن از عبارت کلی «ارتباط به اصول اداره ی کشور و خط مشی کلی نظام جمهوری اسلامی ایران» استفاده کرده است. علیرغم ایراد مذکور، مزیت این ماده و اصل ۲۶ قانون اساسی این است که صرف تصریح به واژه ی حزب و جواز آن مانعی در مقابل جناح های تندرو و حزب ستیز در جمهوری اسلامی بود. تصریح ایجابی قانون اساسی و قانون احزاب بر موضوع حزب موجب شده است که حتی جریان های مخالف تحزب نیز برخی قواعد و کارکردهای حداقلی احزاب را بپذیرند (فیرحی، ۱۳۹۶: ۴۳۷).

افزون بر این، در این قانون رابطه نظام حزبی و نظام انتخاباتی مسکوت مانده است. در ۱۹ ماده ی این قانون بحثی از حقوق و امتیازات احزاب در فرآیند انتخابات نشده است. یکی از مهمترین اصول قانون نویسی تعادل بین حقوق و تکالیف است، این اصل در این قانون لحاظ نشده است. در این مواد قانونی، شگردهای قانون نویسی در حوزه احزاب مانند تعیین مشوق برای نامزدهای احزاب، گردآوری احزاب کوچک، شفاف سازی الزامات تامین مالی احزاب، دسترسی به رسانه ها و ... دیده نمی شود. البته معمولاً قانون احزاب نمی تواند تعداد احزاب را در یک نظام حزبی تعیین کند، زیرا این برخلاف آزادی های سیاسی اساسی مردم است، اما قوانین انتخاباتی نیاز به معیارهای روشنی دارد تا مشخص شود که کدام احزاب باید در نظر گرفته شوند و کدام احزاب نباید در نظر گرفته شوند و نباید به حساب بیاید. یکی از ابزارها تعیین حد آستانه تعداد آرای کسب شده است. آستانه عددی به حداقل آرای معتبری اطلاق می شود که احزاب سیاسی طبق قانون باید برای حضور در کرسی های انتخاباتی کسب کنند. این سهمیه یکی از مطمئن ترین ابزارها برای تأثیرگذاری بر نمایندگی سیاسی و ساختار نظام حزبی است (رز، ۱۳۹۰: ۳۶۷).

براساس آمار رسمی وزارت کشور در سال ۱۳۹۶ تعداد ۲۲۱ تشکل و حزب به طور رسمی ثبت شده است که مطمئناً بسیاری از این احزاب از حلقه موسسان حزب فراتر نرفته اند؛ بنابراین نمی توانند نقش فعالی در بسیج و مشارکت سیاسی داشته باشند. از یک سو باید دانست که نظام حزبی پدیده ای است که دو طرف آن فاسدند. به این ترتیب، هم دولت تک حزبی و هم احزاب زیاد، اشکال فاسد سیاست حزبی هستند. به همین دلیل، جای تعجب نیست که اغلب هدف اصلاحات نهادی در دموکراسی های در حال توسعه کاهش تعداد احزاب در سیستم حزبی بوده است (اعمایی و رضایی، ۱۳۹۸: ۳۰).

تشکیل احزاب سیاسی در قانون سال ۱۳۶۰ بر اساس اصل ۲۶ قانون اساسی مجاز دانسته شده است، اما در مورد کارکرد اصلی احزاب و نظام حزبی که مشارکت و کسب قدرت سیاسی یا حاکمیت حزبی است مسکوت مانده است. حاکمیت احزاب به تنظیم نهادی و قانونی رابطه احزاب و نظام انتخاباتی بستگی دارد که در مورد آن در این قانون بحث نشده است. به

نظر می‌رسد به دلیل وقوع بسیاری از حوادث سیاسی خشونت‌آمیز در اوایل دهه ۶۰، مجلس در بحث بر سر آزادی‌های احزاب و گروه‌ها هم نتوانسته و هم نخواسته که از روح قانون اساسی پیروی کند. است (خلیلی، ۱۳۷۸: ۱۲۹).

قانون‌نحوه فعالیت احزاب و گروه‌های سیاسی در سال ۱۳۹۵ توسط مجمع تشخیص مصلحت نظام ابلاغ شد. در این قانون رابطه نظام انتخاباتی و نظام حزبی گسسته است و نسبت به امتیازات داده شده به احزاب در طرح قانون احزاب سال ۱۳۸۹ عقب‌نشینی دیده می‌شود. سیاست‌های کلی مطرح شده در این قانون در راستای افزایش مشارکت سیاسی است نه حکمرانی حزبی. این قانون آشکارا کارکرد اصلی حزب سیاسی را که همان کسب و مشارکت در قدرت سیاسی است، تصریح کرده است. در این قانون در ماده ۱۶ منابع مالی طرفین محاسبه شده است. همانطور که دولت‌ها برای تولید کالا به کارخانه‌ها یارانه می‌دهند به احزاب نیز کمک مالی برای تولید حاکمیت و سیاست‌های دولت می‌کنند. زیرا فرض بر این است که منفعت احزاب متعلق به کل جامعه است (Van Biezen, 2008: 28).

بنابراین اگر احزاب سیاسی به کارآمدی نظام سیاسی کمک کنند، به نفع نظام سیاسی است که پایدار بمانند و در کار خود موفق شوند. از سوی دیگر این کمک‌های مالی از وابستگی طرفین به مشارکت‌های فردی و در نتیجه شخصی‌سازی حزب جلوگیری می‌کند. این کمک‌ها می‌تواند نوعی توازن بین آزادی سیاسی و برابری اقتصادی ایجاد کند، تعادلی که هدف آن تقویت یک دموکراسی سالم است که در آن افراد ثروتمند و صاحب نفوذ به دلیل نیازهای مالی احزاب نتوانند بر تصمیمات کلان کشور تأثیر بگذارند و آنها را به نفع خود تغییر دهند (مالمیری و قهرمان پور، ۱۳۸۲: ۱۹۴). اما این قانون در تنظیم رابطه‌ی احزاب و شورای نگهبان نیز نتوانسته است حقوق تثبیت شده‌ای برای احزاب در مقابل نهاد شورای نگهبان تعیین کند (رشیدیان، ۱۳۸۲: ۱۱-۱۰).

منتقدان معتقدند عملکرد شورای نگهبان در تأیید یا رد صلاحیت نامزدها باید تابع یک روند ثابت و معین باشد و کمتر از محیط سیاسی تأثیرپذیرد و ضرورت دارد قانون‌گذار ویژگی‌ها و مختصات را که هر یک از نامزدها باید داشته باشند، در قوانین موضوعه با شاخص‌ها و ملاک‌های روشن قید کند (مشفق، ۱۳۹۶: ۸۶).

از طرفی، در نظام حقوقی ایران تصمیمات شورای نگهبان به عنوان یک نهاد سیاسی قابل اعتراض نزد هیچ مرجع دیگری نیست. اگرچه در موارد معدود، شورای نگهبان پس از مداخله رهبری نظام رأی پیشین خود را تغییر داده است، اساساً ضعف داوری در شورای نگهبان قابل بررسی مجدد در نهاد دیگری نیست. این ساختار باعث شده مهم

ترین هدف نظارتی شورای نگهبان که همان مشروعیت بخشیدن به فرآیند انتخاباتی باشد، صدمه بیننده نتیجه‌ی این قانون نشان گر این است که نگاه قانونگذار به نظام حزبی و رابطه آن با نظام انتخاباتی نسبت به قانون سال ۱۳۶۰ بهبود محسوسی نشان نمی‌دهد و برخلاف برنامه سال ۱۳۸۹ نه تنها پیشرفتی صورت نگرفته است اما در مورد حقوق و امتیازات احزاب پسرفت و سکون محسوسی مشاهده می‌شود.

بنابراین قانون‌گذاری حزبی در ایران بیشتر با هدف افزایش مشارکت سیاسی است و این سیاست‌ها راه را برای حکومت‌داری حزبی هموار نمی‌کند. به عبارت دیگر، سطح وظایف و حقوق در قوانین احزاب در ایران یکسان نیست. این عدم توازن باعث می‌شود که احزاب تنها تشکلهایی برای تحریک و افزایش میزان مشارکت در انتخابات باشند، نه نهادهای ضروری برای ایجاد حکومت.

در این راستا فعالیت احزاب در ذیل حکمرانی حزبی قابل تحقق است. در واقع تا زمانی که ارتباط تعریف شده‌ای بین قانون احزاب و قانون انتخابات برقرار نشود، احزاب به معنای واقعی کلمه نخواهیم داشت. در جمهوری اسلامی ایران قانون احزاب و قانون انتخابات به جای آن که مشوق شکل‌گیری و تثبیت سازوکارهای حزبی باشند، آن‌ها را تخریب و تضعیف کرده‌اند؛ بنابراین، نمیتوان از تأثیر ساختارهای قانونی و متغیرهای نهادی در عدم تثبیت و نهادمندی حکمرانی حزبی چشم پوشید. در جمهوری اسلامی ایران دیگر چالش اصلی صرفاً مشروعیت یا عدم مشروعیت احزاب سیاسی نیست، بلکه مسئله‌ی اصلی تنظیم رابطه‌ی احزاب در نظام انتخاباتی و به تبع آن حرکت به سمت حکمرانی حزبی است، زیرا احزاب سیاسی دیگر صرفاً در چارچوب آزادی انجمن‌ها و تشکلهای قرار نمیگیرند و اساساً به بخشی ضروری از دولت مدرن تبدیل شده‌اند. این دگرگونی ماهیتی احزاب باعث شده است تا مداخله و تصمیمات حکومت به منظور تعریف و تعیین کارکرد احزاب در نظام انتخاباتی از مشروعیت و اهمیت برخوردار شوند. از طرف دیگر، نظام‌های انتخاباتی به دلیل انعطاف‌پذیری آن‌ها در نظام‌های دموکراتیک از اهمیت وافر برخوردارند. به عبارتی، اگر بخواهیم خصلت یک نظام دموکراتیک به خصوص را عوض کنیم، تغییر نظام انتخاباتی احتمالاً ساده‌ترین و مؤثرترین ابزار خواهد بود.

یافته‌ها

تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی در مقاله حاضر شامل کدگذاری بدوی، محوری و گزینشی بوده است که کدهای گزینشی همان تم‌ها و مضامین هستند که این کار طی دو مرحله کدگذاری توسط پژوهشگر و یک متخصص دیگر انجام شده است. پس از کدگذاری اولیه، کدها را در کنار هم قرار داده و باهم ترکیب نموده و کدهای مشابه شناسایی گردیده تا

کدهای محوری به دست آمده و پس از آن پالایش، ترکیب و تشابه‌یابی کدهای محوری ادامه پیدا کرده تا به کدهای گزینشی یا همان تم‌ها و مضامین رسیده‌ایم. سپس با توجه به نتایج حاصل از این کدگذاری مصاحبه دوم انجام گرفته و بر مصاحبه دوم نیز پیاده‌سازی و سپس کدگذاری شده است که این فرآیند تا مصاحبه آخر ادامه داشته است و طبعاً با توجه به کدگذاری‌ها و نتایج مصاحبه‌ها برخی سوالات در مصاحبه‌های بعدی تغییر کرده، برخی سوالات حذف شده و سوالاتی اضافه گردیده است.

پرسش فرعی ۱: در فقدان حکمرانی حزبی، فرایندهای جایگزین برای نقش آفرینی احزاب در نظام سیاستگذاری ایران چیست؟

تم‌های شناسایی شده برای پاسخ به پرسش فرعی ۱

ردیف	فرایندهای جایگزین
۱	گفتمان سازی اشتراکی
۲	بستر سازی اجتماعی

در پی پاسخ به سؤال اول که بر اساس مصاحبه‌های مکتوب بدست آمد مشارکت کنندگان به گفتمان سازی اشتراکی و بستر سازی اجتماعی اشاره کردند؛ آنها بیان داشتند که تحقق منافع عمومی که در سایه حذف منافع فردی بدست می‌آید ضروری است. همچنین نحوه مدیریت فعالیت‌های احزاب در میان توده مردم نیز برای نقش آفرینی تاثیرگذار است بدین معنا که متولیان حزبها باید اصول حزب داری واقعی را برای مردم بیان دارند. این تصور با دیدگاه رضوی (۲۰۱۰) همسویی دارد چرا که او معتقد است در صورت تحقق واقعیت احزاب بر پایه مدیریت کارآمد در تمامی بخشها منجر به به رسمیت شناخته شدن احزاب در میان توده مردم می‌گردد. همچنین آنها اذعان داشتند که ایجاد یک کانال ارتباطی نیرومند با مردم از طریق تاثیرگذاری‌های غیر رسمی چه در قالب رسانه، دانشگاه و نخبگان می‌توان فضایی را برای گفتمان مشترک میان مردم و احزاب ایجاد کند.

پرسش فرعی ۲:

ماهیت نظام سیاست گذاری در جمهوری اسلامی ایران چیست؟

تم‌های شناسایی شده برای پاسخ به پرسش فرعی ۲

ردیف	ماهیت
۱	فقدان اصالت حزبی
۲	ناسازگاری حزبی
۳	انفعالی بودن احزاب
۴	باورهای منفی

۵	فدان کارایی احزاب
۶	مشروعیت

در پی پاسخ به سؤال دوم کدهای انتخابی زیر استخراج شدند؛

فقدان اصالت حزبی

مشارکت کنندگان اذعان داشتند حاکم بودن تک حزبی، عدم وجود نظام حزبی، استقرار نیافتن حزب به معنای واقعی، عدم تحزب در اسلام، حضور صوری احزاب، عدم رشد احزاب در رویکرد حاکمیت، عدم زمینه سازی برای تشکیل احزاب، عدم تشابه با نظام حزبی سایر کشورها، عدم پابندی افراد داخل حزب به اصول آن، کم رنگ شدن صداقت میان افراد حزبی، قبیله‌ای بودن حزب، وابسته بودن حزب، ایستادگی حزب، رویشی بودن حزب، منفعت طلبی احزاب، وابستگی احزاب از مهمترین مواردی هستند که نبود اصالت و واقعیت حزبی را نشان می‌دهد.

ناسازگاری حزبی

مشارکت کنندگان باور داشتند که وجود تفرقه افکنی که حاصل جزم اندیشی‌ها و تعصبات فردی است گسترش یافته است چنانکه برخی دیگر به صراحت بیان داشتند ناسازگار بودن ولایت فقیه و حزب، عدم سازگاری تحزب با نظام ولایی، اختلاف افکنی و انشعاب میان احزاب، تقسیم شدن احزاب به خودی و غیر خودی، مشکل ایدئولوژیک بودن احزاب، وجود تعصبات فردی، نگاه دستوری به فعالیتهای حزبی میان افراد، داشتن نگاه منفی به گروه احزاب، ضد بودن احزاب با رهبری از مهمترین مواردی است که نشان از ناسازگار بودن حزبی است.

انفعالی بودن احزاب

در بطن این مفهوم کدهایی نظیر کم اثری حزبی، قوانین ناکارآمد، ضعف عملکردی وجود دارد چنانکه مشارکت کنندگان بیان داشتند که عدم تأثیرگذاری احزاب در رشد و توسعه کشور، تأثیرات خفیف احزاب، تأثیرات غیر رسمی احزاب، کم رنگ شدن تأثیرات احزاب، در دوره جدید، عدم اختیار کامل احزاب، ایجاد موانع زیاد برای تأثیرگذاری حزبها، وجود قوانین محدودکننده برای احزاب، ضعف قانون و عدم چارچوب مشخص احزاب، واگذاری قانونها تنقیح نشده به احزاب، ارجاع به دادگاه، عدم برگزاری میتینگ‌ها برای احزاب، عدم وجود سازوکارهای حزبی و سیاسی قوی در کشور، آغشته بودن احزاب به مزاحمت فردی و پراکنده، منحل شدن حزب به دلیل اختلافات شدید، فرآهم نشدن موقعیت مطلوب عملکردی برای احزاب، کوتاه مدت بودن دوره حزبی در دوران جمهوری از مهمترین کدهایی بودند که بدان اشاره کردند.

باورهای منفی

در بطن این مفهوم کدهایی نظیر نگاه منفی، ضعف طبقاتی به تحزب وجود دارد چنانکه مشارکت کنندگان بیان داشتند؛ کوچک انگاری گروه احزاب، عدم توجه به، مطلوب بودن احزاب، سیاست حکمرانی ضعیف کشور، عدم ارتباط میان احزاب و سطوح مختلف سیاستگذاری، سیاسی بودن فرهنگ کشور، از مهمترین مفاهیمی بودند که استخراج شدند.

فقدان کارایی احزاب

در بطن این مفهوم کدهایی نظیر حزب در نقش دوم، فقدان جایگاه حزب وجود دارد چنانکه مشارکت کنندگان بیان داشتند؛ عدم متعهد شدن نمایندگان به دلیل عدم وجود احزاب، قطع ارتباط احزاب با مجلس، قطع ارتباط احزاب با دولت، عدم حمایت از حزب، توسط نمایندگان، نقش نداشتن احزاب در قوه قضاییه، نقش نداشتن احزاب در وزارت اطلاعات از مهمترین کدهایی هستند استخراج شدند.

مشروعیت

در بطن این مفهوم کدهایی نظیر پذیرش تحزب از سوی نظام، اهمیت تحزب، تحزب ولایی وجود داشت؛ مشارکت کنندگان اذعان داشتند؛ زیربنابودن حزب در ذیل سیاست های کلی نظام، پذیرش حزب در نظام، نهادینه شدن حکمرانی حزب در سایه نظام، اشراف داشتن احزاب بر فعالیت های حساس دولتی، تاثیرگذاری احزاب بر سیاست گذاری، اساسی بودن تحزب برای دموکراسی، مسئله محوری حزب و ایجاد راهکار، آزادی احزاب در قانون اساسی جمهوری اسلامی، سازگار کردن حزب با قواعد نظام ولایی، قاعده مند بودن حزب مبنی بر اصول ولایی، اصلاح گردیدن مسیر سیاست به نحو مطلوب، تأثیرگذاری بالای حزب در اوان تشکیل جمهوری اسلامی، تشکیل احزاب در اوایل انقلاب، نهادینه ساختن کارکرد احزاب در اوان انقلاب از مهمترین کدهایی بودند استخراج شدند.

پرسش فرعی ۳:

جایگاه و نقش احزاب و نظام تحزب در جمهوری اسلامی ایران چگونه است؟

تم‌های شناسایی شده برای پاسخ به پرسش فرعی ۳

ردیف	جایگاه و نقش
۱	مدیریت ناکارآمد
۲	پویایی احزاب
۳	اقتدارگزینی احزاب

در پی پاسخ به سؤال سوم کدهای انتخابی زیر استخراج شدند؛

مدیریت ناکارآمد

مشارکت کنندگان باور داشتند که ضعف کارکردی احزاب و ضعف اجرایی از برجسته ترین کدهایی بودند که نقش احزاب در جمهوری اسلامی را نشان می‌دهد، آنها بیان

داشتند عدم کارکردی و محصولی بودن حزب، بی برنامه‌گی احزاب جهت اداره کشور، عدم توانمندی احزاب در اجرای برنامه‌ها، ضعف گرایبی در احزاب، عدم مسؤلیت پذیری حزب، نقد به عملکرد ضعیف احزاب، مؤثر بودن حزب برای کشور، خدمت محوری ذاتی احزاب، نبود کارکردهای اجرایی از دیگر کدهایی بودند استخراج گشت.

پویایی احزاب

مشارکت کنندگان باور داشتند که واسه گری احزاب، اثرگذاری احزاب، نقش محرک از دیگر کدهایی بودند که نقش احزاب در جمهوری اسلامی را نشان می‌دهد، آنها بیان داشتند؛ خدمت محوری ذاتی احزاب، اجتناب ناپذیر بودن احزاب در نظام انتخاباتی، کارکرد بسیج عمومی احزاب، نقش حلقه اتصالی حزب میان مردم و حاکمیت، نقش آفرینی رسمی و غیررسمی، نقش انتقال دهنده اطلاعات میان دولت و مردم، تأثیرگذاری فرهنگی به صورت غیررسمی، نقش آفرینی غیررسمی از طریق هنر و ادبیات، تحریک افکار عمومی به صورت غیررسمی، تصمیم گیری در فعالیتهای اجتماعی و مدنی از مهمترین کدهایی بودند که استخراج شد.

اقتدارگزینی احزاب

در نهایت مشارکت کنندگان اذعان داشتند که احساس قدرت فردی و خودکامگی، معیارپنداری خود از دیگر کدهایی بودند که نقش احزاب در جمهوری اسلامی را نشان می‌دهد، آنها بیان داشتند؛ چهارچوب قدرت مدار بود نشخصیت های حزبی، ناتوانی گروه چپ و راست در شاکله، ارزیابی شدن احزاب مبتنی بر رانت بازی و سلطه، ترویج هرچومرج در سایه عدم احزاب، تعیین کردن چارچوبی شفاف برای حزب، مسئله کاوی حزب به نفع دولت، عدم اثربخشی حزب در سایه قدرت، وابستگی مطلوب آینده ایران به حزب، رعایت مبنای حقوقی از سوی حزب، عهده داری امور اجرایی به وسیله احزاب، تدبیراندیشی احزاب، دارا بودن دیدگاه تخصصی افراد حزبی، پاسخگویی احزاب در امور اجرایی، کارشناسانه بودن دیدگاه حزب برای رهبری، وجود تعارض میان تصمیم فراقسیون با نظر ولی فقیه، رفتن به سوی دو حزب اصلی و قدرتمند، عدم توانمندی وزارت کشور در ساماندهی احزاب از مواردی بودند که بدان اشاره کردند.

پرسش فرعی ۴:

انتخابات چه نقشی برای ارتباط بین نظام تحزب و نظام سیاستگذاری ایفا می کند؟

تم‌های شناسایی شده برای پاسخ به پرسش فرعی ۴

ردیف	نقش برای ارتباط
۱	همبستگی ملی

خنثی سازی توطئه‌ها

۲

در پی پاسخ به سؤال چهارم کدهای انتخابی زیر استخراج شدند؛

همبستگی ملی

مشارکت کنندگان باور داشتند که انسجام بخشی در تعامل متقابل و کاهش سوء برداشتها ز برجسته‌ترین کدهایی بودند که نقش انتخابات را در ارتباط بین نظام حزب و سیاستگذاری را نشان می‌دهد آنها اذعان داشتند؛ ائتلاف بزرگ احزاب در حین برگزاری انتخابات، سازماندهی کردن مردم در انتخابات، سازمان دادن مردم در انتخابات توسط احزاب، حضور پرشور مردم، تقویت مسئولیت پذیری مردم.. از مهمترین مواردی بودند که نقش انتخابات را نشان می‌دهد

خنثی سازی توطئه‌ها

در نهایت مشارکت کنندگان باور داشتند که احساس مسئولیت بیشتر مردم از دیگر کدهایی بودند که نقش انتخابات را در ارتباط بین نظام حزب و سیاستگذاری را نشان می‌دهد آنها اذعان داشتند؛ کاهش هرگونه سوء برداشت در مورد احزاب، نشان دادن چهره واقعی حزب، نمایش بخشی از اصول اخلاقی و کارکردی احزاب، متقاعد کردن مردم برای شناخت واقعی احزاب و شناخت دیگر سازوکارهای مربوطه از اهمیت فراوانی برخوردار است.

نتیجه گیری

در فقدان حکمرانی حزبی، فرایندهای جایگزین برای نقش آفرینی احزاب در نظام سیاستگذاری ایران شامل بسترسازی اجتماعی و گفتمان سازی است که می تواند فقدان اصالت حزبی، انفعالی بودن احزاب، باورهای منفی و فقدان کارایی احزاب و مشروعیت آن ها را از طریق انتخابات به دلیل همبستگی ملی و خنثی سازی توطئه ها جبران نماید.

در پاسخ به سوال اول، همانطور که از مصاحبه‌های مکتوب برگرفته شد، شرکت کنندگان بر اهمیت گفتمان مشارکتی و زیرساخت های اجتماعی در شکل دادن به چشم انداز سیاسی تاکید کردند. آنها بر ضرورت تحقق منافع عمومی ناشی از حذف منافع شخصی تاکید کردند. علاوه بر این، شیوه ای که احزاب از طریق آن فعالیت های خود را در بین عموم مردم مدیریت می کنند، تأثیر قابل توجهی بر اثربخشی ایفای نقش آنها دارد. رهبران حزب باید اصول واقعی حکومت حزبی را برای مردم بیان کنند. علاوه بر این، شرکت کنندگان اذعان داشتند که ایجاد یک کانال ارتباطی قوی با مردم از طریق تأثیرات غیررسمی، چه از طریق رسانه‌ها، دانشگاه ها یا روشنفکران، می تواند فضایی برای گفتمان مشترک بین مردم و احزاب ایجاد کند.

رسانه‌ها و نظام دانشگاهی می‌توانند از طریق مجریان خود پیوند عمیقی میان توده مردم و احزاب ایجاد کند این تصور با این ایده طنین انداز می‌شود که یک ارتباط قوی با مردم، که توسط تأثیرات غیررسمی تسهیل می‌شود، می‌تواند فضای گفتگوی مشترک را تقویت کند.

گاهی اوقات در برخی جوامع مانند ایران سازمان‌های دیگری به طور موازی در رقابت با حزب یا درون حزب یا در جریان همکاری با احزاب دیگر به فعالیت سیاسی مشغول می‌شوند که از منظر مفهوم، ویژگی و کارکردی با احزاب تفاوت دارند ولی با این وجود این شبه سازمان‌ها در غیاب احزاب در رقابت‌های سیاسی نقشی مهم بازی می‌کنند.

به طور خلاصه مشارکت کنندگان بیان داشتند اهمیت گفتمان مشارکتی، زیرساخت‌های اجتماعی و کانال‌های ارتباطی مؤثر را در غیاب حکومت حزبی برجسته می‌کند. یافته‌ها بر نیاز احزاب برای اولویت دادن به منافع عمومی بر منافع فردی تأکید می‌کند و بر اهمیت مدیریت فعالیت‌های حزبی به گونه‌ای تأکید می‌کند که با جمعیت گسترده‌تر طنین‌انداز شود احزاب برای اینکه تداوم خود را ماندگارتر کنند باید در راستای هدف کلی حزب بکوشند. علاوه بر این، ایجاد کانال‌های ارتباطی قوی از طریق تأثیرات غیررسمی می‌تواند نقش مهمی در تقویت گفتمان مشترک بین احزاب سیاسی و مردم ایفا کند. یکی از مهمترین کارکردهای احزاب حداکثر کردن مشارکت مردم در تصمیم‌گیری در تمام سطوح حکومتی است، یعنی احزاب سیاسی با سامان دادن به اندیشه و گرایش‌های سیاسی موجود در جامعه باعث نزدیک شدن گرایش‌های فردی و اجتماعی در قالب مرام نامه‌ها، دکترین‌ها، ایدئولوژی‌ها و نظام‌های اندیشه‌ای کم‌وبیش منسجم هستند و در مجموع می‌توان گفت احزاب پیشران اصلی تمامی فرایندهای دموکراسی هستند، یعنی به آموزش و تربیت نیروها برای اداره امور کشور می‌پردازند که در واقع نقش مهمی در تربیت نخبگان سیاسی دارد. اگر احزاب به هر دلیل با شکست روبرو شوند، دموکراسی نیز شکست خواهد خورد.

در پی پاسخ به سوال دوم مقاله مصاحبه‌شوندگان اذعان کردند؛ فقدان اصالت حزب مشهود است، با تسلط یک حزب واحد، عدم استقرار یک سیستم حزبی واقعی، و مسائلی مانند قبیله‌گرایی و وابستگی به حزب که منعکس‌کننده مبارزه برای اصالت واقعی است. ناسازگاری احزاب از طریق تفاوت‌های ایدئولوژیک و برداشت‌های منفی ظاهر می‌شود و تعامل بین اصول حکومت‌داری و پویایی حزب را پیچیده می‌کند. انفعال حزب با تأثیر محدود، تأثیرات غیررسمی و موانع قانونی که مانع اثربخشی می‌شوند، مشخص می‌شود. باورهای منفی احزاب، از جمله به حاشیه راندن و سیاست‌های ضعیف حاکمیتی، به چالش‌هایی در ادراک عمومی کمک می‌کند. ناکارآمدی، با فقدان تعهد، گسست میان احزاب و پارلمان و دخالت محدود در فعالیت‌های دولت، مرکزی است. مشروعیت احزاب با پشتوانه آنها در سیستم کلی و اهمیت آنها در شکل دادن به سیاست‌ها، به ویژه از زمان تأسیس آنها در اوایل انقلاب، بسیار مهم است. احزاب نقش غیر رسمی آنها طی چند دهه اخیر کم رنگ شده است. چنانکه آنها بیان داشتند. این دیدگاه درک دقیقی از چالش‌های چندوجهی شکل‌دهنده سیاست‌گذاری و حکمرانی حزبی در بافت سیاسی ایران ارائه می‌کند.

در مجموع سیاست گذاری کلی در ایران مقوله‌ای مدیریتی - حقوقی محسوب می‌شود. البته تأکید بر این مسأله در مورد ماهیت سیاست‌های کلی نظام، هم‌چنان ضروری است که این سیاست‌ها، در مقایسه با قوانین، اصول و استانداردها از شمول وسیع‌تر و عام‌تری برخوردارند و به عنوان تعیین‌کننده چارچوب و ناظر بر مجموعه‌ای از رفتارها، قوانین، مقررات، تصمیم‌ها و اقدامات تلقی شده و از نظر نظم‌هنجاری و حقوق اساسی در رتبه‌های پایین‌تر از قانون اساسی و بالاتر از قوانین عادی و مقررات عمومی قرار دارند.

در پی پاسخ به سوال سوم، کدهای استخراج شده، دیدگاه‌های پیرامون نقش احزاب در جمهوری اسلامی ایران را روشن می‌سازد. شرکت‌کنندگان بر ناکارآمدی مدیریت احزاب به عنوان یک کد برجسته تأکید کردند و به مواردی مانند عدم کارکرد و عدم بهره‌وری احزاب، ناتوانی آنها در اداره کشور و عدم توانایی در اجرای برنامه‌ها اشاره کردند. ضعف حکومت داری، ناکارآمدی حزب و فقدان مسئولیت حزب از جمله چالش‌های برجسته بود که ماهیت چندوجهی مسائل مدیریت حزب در جمهوری را منعکس می‌کند.

ماهیت پویای احزاب به عنوان یکی دیگر از موضوعات مهم ظاهر شد و شرکت‌کنندگان نقش اساسی احزاب را در جنبه‌های مختلف تصدیق کردند. خدمت‌گرایی ذاتی احزاب، حضور ضروری آنها در نظام انتخاباتی و مشارکت آنها در بسیج عمومی مورد تأکید قرار گرفت. به‌علاوه، احزاب به‌عنوان حلقه ارتباطی بین مردم و دولت شناخته شدند و نقش‌های رسمی و غیررسمی را در نفوذ فرهنگی، انتقال اطلاعات و تأثیر فرهنگی غیررسمی ایفا کردند. نقش پویای احزاب به تصمیم‌گیری در فعالیت‌های اجتماعی و مدنی گسترش یافت و تأثیر چندوجهی آنها را بر جامعه ایران برجسته کرد. در نهایت، تلاش برای قدرت و خودمختاری در احزاب به عنوان یک موضوع کلیدی شناسایی شد. شرکت‌کنندگان با تأکید بر عواملی مانند ساختار مبهم قدرت در احزاب، ناکارآمدی گروه‌های سیاسی چپ و راست، ترویج هرج و مرج در غیاب احزاب، و تعیین چارچوب شفاف، به تأثیر قدرت فردی و خودکفایی اذعان کردند. برای فعالیت‌های حزبی همچنین در این آیین‌نامه به ارزیابی احزاب بر اساس رانت خواری و سلطه‌گری، اهمیت احزاب در شکل دادن به آینده ایران، پایبندی به اصول حقوقی احزاب، مسئولیت‌های اجرایی بر عهده احزاب و لزوم تفکر استراتژیک درون احزاب اشاره شده است. در پایان، کدهای استخراج شده از پاسخ‌ها، چالش‌ها و پویایی‌های چندوجهی شکل‌دهنده نقش احزاب سیاسی در جمهوری اسلامی ایران را نشان می‌دهد. مباحث مربوط به ناکارآمدی مدیریت حزب، ماهیت پویای احزاب، و تلاش برای کسب قدرت و خودمختاری در چارچوب حزب را در بر می‌گیرد و بینش‌های ارزشمندی را در

مورد تأثیر متقابل پیچیده عوامل مؤثر بر عملکرد و تأثیر احزاب سیاسی در جمهوری ارائه می دهد.

شرکت کنندگان در پاسخ به سوال چهارم در رابطه با نقش انتخابات در تعامل بین نظام حزبی و سیاست گذاری، کدهای کلیدی مرتبط با انسجام ملی و خنثی سازی توطئه ها را برجسته کردند. شرکت کنندگان تاکید کردند که انتخابات نقش مهمی در تقویت انسجام ملی و کاهش سوء تفاهم ها دارد. آنها معتقد بودند که تشکیل ائتلاف های بزرگ احزاب، سازماندهی مردم توسط احزاب و مشارکت پرشور مردم در طول انتخابات به تقویت انسجام ملی کمک می کند. ایجاد این ائتلاف ها و مشارکت سازمان یافته مردم توسط احزاب می تواند نشان دهنده احساس عمیق تر وحدت ملی باشد. به گفته شرکت کنندگان، انتخابات همچنین نقش بسزایی در خنثی کردن توطئه ها و تقویت احساس مسئولیت در میان مردم دارد. از طریق انتخابات، کاهش باورهای غلط در مورد احزاب سیاسی، نمایش چهره واقعی احزاب، نمایش اصول اخلاقی و عملکرد احزاب و متقاعد کردن مردم برای داشتن درک دقیق تر از سازوکارهای حزبی می تواند به طور جمعی به خنثی کردن توطئه ها کمک کند. این روند می تواند اعتماد عمومی را به نظام انتخاباتی و نظام سیاست گذاری افزایش دهد. در خاتمه، نتایج حاصل از کدهای مورد بحث نشان می دهد که انتخابات از طریق تقویت انسجام ملی و خنثی سازی توطئه ها، نقش مهمی در رابطه بین نظام حزبی و سیاست گذاری دارد. این فرآیندها می تواند در تقویت ارتباطات و شفافیت در چشم انداز سیاسی جمهوری اسلامی ایران اساسی باشد.

پیشنهادات:

- ۱) تصویب قوانین برای اعطای حق به گروه های حزبی در میان نهادهای دولتی
- ۲) برقراری همزیستی مسالمت آمیز میان احزاب مختلف در یک ساختار سیاسی دموکراتیک
- ۳) عرضه اختیارات کافی به اعضای احزاب در میان سیاستگذاری هایی دولتی به منظور تحکیم روابط میان آنها با دولت.

استناد به این مقاله: صولی، مهدی،، نریمان، سعید،، کشیشیان سیرکی، گارنیه، خداوردی، حسن. (۱۴۰۴). نقش آفرینی حزب در نظام سیاستگذاری جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه علمی رهیافت انقلاب اسلامی، ۱۹(۷۰)، ۲۸-۵۳.

The Islamic Revolution Approach Quarterly is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

منابع و مآخذ:

- Engineering and Democratic Development, Edited by Reily, B. and Nordlund, P., United Nation University Press.
- Peters, B. G. (2000). Institutional theory: problems and prospects. *Political science series* Number 69. Institute for Advanced Studies, Vienna, Austria.
- Robbins, Joseph W. (2010). Party System Institutionalization and Government Spending, *Comparative Politics*, Vol. 42, No. 2 (January 2010), pp. 229-248 (20 pages), Published By: Comparative Politics, Ph.D. Programs in Political Science, City University of New York
- Robinson, Alan David, (2025). 'GOVERNMENT – PARTY SYSTEM', from An Encyclopaedia of New Zealand, originally published in 1966, URL: <http://www.TeAra.govt.nz/mi/1966/government-parliamentary-elections/page-10> (accessed 25 May 2025)
- Shalabi, Muhammad (1999). Methodology of Political Analysis. Algeria: *Faculty of Law and Political Science*.
- Smith, K., & Larimer, C. (2017). The public policy theory primer (3rd ed.). *Westview Press*.
- Smith, M., & Davey, M. (2018). Stung by election losses, Republicans in the states seek a way to neutralize Democrats. *New York Times*. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2018/12/03/us/wisconsin-lawmakers-republicans-power.html>
- Tullock, Gordon. (1965). "Entry barriers in politics." *The American Economic Review* 55.1/2: 458–466.
- Van Biezen, I. (2008). Party Regulation and Constitutionalization: A Comparative Overview, in Political parties in Conflict–Prone Societies: Regulations, Engineering and Democratic Development, Edited by Reily, B. and Nordlund, P., *United Nation University Press*.
- A'mace, H., & Rezaei, M. (2019). *The impossibility of party-based governance; A pathology of the relationship between the party system and the electoral system in the Islamic Republic of Iran*. Rahyafth-haye Siyasi va
- اعمایی حسن، رضایی مصطفی، (۱۳۹۸). امتناع حکمرانی حزبی؛ آسیب شناسی رابطه نظام حزبی و نظام انتخاباتی در جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه علمی رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، دوره ۱۱، شماره ۱، پیاپی ۵۹، پاییز.
- پیروز، مجید (۱۳۹۷). حزب تراز اسلامی؛ بررسی کارنامه و عملکرد حزب جمهوری اسلامی (۶۶-۱۳۵۷)، فصلنامه گفتگو، شماره ۷۸.
- خلیلی، محسن (۱۳۷۸). بررسی مقایسه‌ای آزادی‌های سازمان‌یونندی و گروه‌بندی در قانون اساسی و قانون عادی جمهوری اسلامی ایران، مجموعه مقالات تحزب و توسعه سیاسی، تهران: انتشارات همشهری، جلد ۲، چاپ اول.
- رز، ریچارد (۱۳۹۰). *دایره‌المعارف بین‌المللی انتخابات*، ترجمه‌ی محمدتقی دلفروز، چاپ اول، تهران: نشر میزان.
- رشیدیان، محمد (۱۳۸۲). مشروح مذاکرات جلسه علنی مجلس شورای اسلامی، تهران: روزنامه رسمی، شماره ۱۷۱۸۸، جلسه ۳۹۷، مورخ ۱۳۸۲/۱۱/۱۲.
- سرمد، زهره، حجازی، الهه، بازرگان، عباس (۱۳۹۳). روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، چاپ بیست و هفتم، تهران: نشر آگه
- فیرحی، داود (۱۳۹۶). *نقده و حکمرانی حزبی*، چاپ اول، تهران: نشر نی.
- مرکز مالبری، احمد و قهرمان‌پور، رحمان. (۱۳۸۲). بررسی راه‌های اعطای کمک‌های مالی دولتی به احزاب، مجلس و راهبردی، شماره ۳۸.
- مشفق، محمدعلی (۱۳۹۶). *کندوکاوی آسیب شناسانه در نظام انتخابات*، چاپ اول، تهران: نشر کویر.
- هاشمی، امیرعلی (۱۳۸۹). *نظام حزبی و جامعه اسلامی*، پژوهشکده باقرالعلوم.
- های، کالین، (۱۳۸۵). *درآمدی انتقادی بر تحلیل سیاسی*، ترجمه‌ی احمد گل محمدی، تهران، نشر نی، چاپ اول.
- Golosov, Grigorii V. (2010): The Effective Number of Parties: A New Approach. *Party Politics*, 16(2):171–192.
- Ispp(2022). *Why Study Public Policy? What Makes It Important Now More Than Ever?* <https://www.ispp.org.in/blog/why-study-public-policy-what-makes-it-important-now-more-than-ever/>.
- Mainwaring, Scott, Fernando Bizzarro, Aaron Watanabe, María Victoria De Negri (2020). Party System Institutionalization in Democracies, *oxfordbibliographies*.
- Nordlund, P. (2008). Conclusion, in Political parties in Conflict–Prone Societies: Regulations,

Vienna, Austria.

Robbins ,Joseph W.(2010). Party System Institutionalization and Government Spending,*Comparative Politics*, Vol. 42, No. 2 (January 2010), pp. 229-248 (20 pages), Published By: Comparative Politics, Ph.D. Programs in Political Science, City University of New York

Smith, K., & Larimer, C. (2017). The public policy theory primer (3rd ed.). *Westview Press*.

Smith, M., & Davey, M. (2018). Stung by election losses, Republicans in the states seek a way to neutralize Democrats. *New York Times*. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2018/12/03/us/wisconsin-lawmakers-republicans-power.html>

Van Biezen, I. (2008). Party Regulation and Constitutionalization: A Comparative Overview, in *Political parties in Conflict-Prone Societies: Regulations, Engineering and Democratic Development*, Edited by Reily, B. and Nordlund, P., *United Nation University Press*.

Beyn-olmelali (Political and International Approaches), 11(1), 20–21. [in Persian]

Pirooz, M. (2018). *The ideal Islamic party; An analysis of the record and performance of the Islamic Republican Party (1979–1987)*. Goftogu Journal, (78). [in Persian]

Khalili, M. (1999). *A comparative analysis of freedom of association in the Constitution and ordinary law of the Islamic Republic of Iran*. In Collection of Articles on Partisanship and Political Development (Vol. 2). Tehran: Hamshahri Publications. [in Persian]

Rose, R. (2011). *International Encyclopedia of Elections* (M. T. Delfrooz, Trans.). Tehran: Mizan Publications. [in Persian]

Rashidian, M. (2003). *Proceedings of the Public Session of the Islamic Consultative Assembly*. Official Gazette of Iran, Session No. 397, No. 17188, 12 Bahman 1382 (Feb 1, 2004). [in Persian]

Sarmad, Z., Hejazi, E., & Bazargan, A. (2014). *Research methods in behavioral sciences* (27th ed.). Tehran: Agah Publishing. [in Persian]

Fayzihi, D. (2017). *Jurisprudence and party-based governance*. Tehran: Ney Publishing. [in Persian]

Malmeiri, A., & Ghahremani Pour, R. (2003). *A study on ways of providing governmental financial assistance to political parties*. *Majles va Rahbord (Parliament and Strategy)*, (38). [in Persian]

Moshfeq, M. A. (2017). *A pathological investigation of the electoral system*. Tehran: Kaveer Publishing. [in Persian]

Hay, C. (2006). *An interpretive introduction to political analysis* (A. Golmohammadi, Trans.). Tehran: Ney Publishing. [in Persian]

Ispp(2022). Why Study Public Policy? What Makes It Important Now More Than Ever? <https://www.ispp.org.in/blog/why-study-public-policy-what-makes-it-important-now-more-than-ever/>.

Mainwaring ,Scott, Fernando Bizzarro, Aaron Watanabe, María Victoria De Negri(2020). Party System Institutionalization in Democracies, *oxfordbibliographies*.

Muhammad Shalabi, *Methodology of Political Analysis*. Algeria: Faculty of Law and Political Science, 1999.

Nurdlund, P. (2008). Conclusion, in *Political parties in Conflict-Prone Societies: Regulations, Engineering and Democratic Development*, Edited by Reily, B. and Nordlund, P., *United Nation University Press*.

Peters, B. G. (2000). Institutional theory: problems and prospects. *Political science series Number 69*. Institute for Advanced Studies,